

Теми семінарських занять

Тема 1. Проблеми та переваги застосування математики в соціальних дослідженнях

1.1. Застосування математики в соціології: ретроспективний огляд

1.2. Математична теорія вимірювання та вимірювання соціальних показників

Пропоновані теми доповідей

Шкали Лайкерта

Шкала соціальної дистанції Богардуса

Шкала семантичного диференціалу

Шкала Терстоуна

Рекомендована література

Климчук В. О. Математичні методи у психології: навч. посібник. К.: "Освіта України", 2009. С. 14-21.

Середа О. С., Степанова М. В. Процедура вимірювання в соціології: сутність та особливості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2015. № 27. URL: <http://apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/article/view/106>

Циба В. Кваліметрія – теорія вимірювання в гуманітарних і природничих науках. Соціальна психологія. 2005. Т. 4. С. 3-19.

Wilson T. P. On the role of mathematics in the social sciences. Journal of Mathematical Sociology. 1984. № 10(3-4). P. 221–239. URL: <https://doi.org/10.1080/0022250X.1984.9989970>

Додаткова література

Готинян-Журавльова В. В. Соціально-філософські складові безеталонного вимірювання : види, визначення, застосування : Монографія. Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2020. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/32230/1/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%93%d0%be%d1%82%d0%b8%d0%bd%d1%8f%d0%bd%d0%96%d1%83%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%b2%d0%b0.pdf>.

Дембіцький С. Розробка соціологічних тестів: методологія і практики її застосування. Київ: Інститут соціології НАН України. 2019. С. 31-37. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/journal/specrada/aref-dembitskyi.pdf>.

Джордан Е. Як ніколи не помилятися. Сила математичного мислення / пер. з англ. Андрій Іщенко. К. : Наш формат, 2017. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ellenberg_Dzhordan/Yak_nikoly_ne_pomyliatysia_Syla_matematychnoho_myslennia.pdf.

Кононов І. Ф. Математика як знаряддя маніпуляцій в сучасному суспільстві. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2020. Вип. 44. С. 75-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2020_44_11.

Bandalos D. L. *Measurement theory and applications for the social sciences*. Guilford Publications, 2018. URL: https://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/methodology_in_the_social_sciences_deborah_l_bandalos_-_measurement_theory_and_applications_for_the_social_sciences-the_guilford_press_2018.pdf.

Capecchi V. *Mathematics and Sociology. Applications of Mathematics in Models, Artificial Neural Networks and Arts*. Springer, Dordrecht, 2010. P. 1-78. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9780691187648/html>

Edling, C . (2002). Mathematics in Sociology. *Annual Review of Sociology*. № 28(1). P. 197-220. URL: https://www.researchgate.net/publication/240676917_Mathematics_in_Sociology

Tal E. *Measurement in Science*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/measurement-science/>.

Тема 2. Елементи дискретної математики: теорія множин та математична логіка

- 2.1. Теорія множин та можливості її застосування в соціальних дослідженнях
- 2.2. Математична логіка та логічні операції
- 2.3. Діаграми Венна

Пропоновані теми доповідей

Соціальний вибір і парадокс Кондорсе.

Парадокс Рассела.

Теорема Ерроу про "неможливість демократії"

Теорія множин як аналітичний інструмент соціолога

Рекомендована література

Зубенко В.В., Шкільняк С.С. Основи математичної логіки: навчальний посібник. К.: НУБіП України, 2020. С. 4-28. URL: http://csc.knu.ua/media/filer_public/3b/80/3b805f5a-fb43-4249-b587-f13852e8ba37/osnovy_mat_logyky_posibn_020620.pdf

Стрелковська І.В., Буслаєв А.Г., Харсун О.М., Пашкова Т.Л., Баранов М.І., Григор'єва Т.І., Вишневська В.М., Кольцова Л.Л. *Дискретна математика: навч. посіб.* Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. С. 8-63.

Шебаніна О. В. та ін. *Математична логіка*. Миколаїв: Миколаївський національний аграрний університет, 2021. С. 5-29. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9416/1/matematiczna-logika-kurs-lekcij-122.pdf>

Додаткова література

Борисенко О.А. *Лекції з дискретної математики (множини і логіка) : навч. посіб.* 3-тє вид., випр. і доп. Суми : Університетська книга, 2002.

Вишневська В.М., Кольцова Л.Л. *Дискретна математика: навч. посіб.* Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. С. 8-64.

Жеребкін В.Є. *Логіка: Підручник*. 9-тє вид., стер. К.: Т-во "Знання", КОО, 2006. URL: <https://ukrtextbook.com/logika-zherebkin-v-ye/>.

Конверський А. Є. *Сучасна логіка (класична та некласична)*. 2-ге вид. перероб. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2017. URL: http://philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Konverskii_Modern_logic.pdf

Темнікова О. Л. *Математична логіка та теорія алгоритмів: Конспект лекцій : навч. посіб. для студ. спеціальності 113 «Прикладна математика», освітньої програми «Наука про дані та математичне моделювання*. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/45670/1/Matemat_lohika.pdf

Тема 3. Алгебра в соціальних науках

- 3.1. Алгебра як засіб вивчення математичних операцій і відношень.
- 3.2. Матрична алгебра та її застосування соціальних науках
- 3.3. Системи лінійних алгебраїчних рівнянь в моделюванні соціальних феноменів

Пропоновані теми доповідей

Матриця (масив) соціологічних даних

Матрична алгебра: додавання, віднімання, транспонування, множення

Застосування матриць в соціології

Рекомендована література

Літнарів Р. М. *Алгебра матриць. Курс лекцій*. Рівне : МЕНУ. 2007. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/2856>.

Bradley I., Meek R. L. *Matrices and society: matrix algebra and its applications in the social sciences*. Princeton University Press, 2014. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7zv0g2?>

Додаткова література

Бойко-Бойчук Л. Метод матриць: особливості застосування у політичних дослідженнях. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1(28). С. 165-176. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/71611>.

Бортнікова О. Г. Концепція інституціональних матриць в аналізі змін комплементарних інститутів релігійно-політичного простору України. *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал* Одеса: Національний університет "Одеська юридична академія", 2017. Вип. 20. С. 3-6. URI: <http://hdl.handle.net/11300/11488>.

Жалінська І. В. Підходи до побудови та напрями застосування матриць соціальних рахунків у дослідженнях ринку праці. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. №. 2. С. 65-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2015_2_7.

Когут О. О. Матриця розвитку стресостійкості особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія*. 2021. С. 108-113.

Молодцов О. В. Методологічні аспекти теорії інституціональних матриць у контексті динаміки інституціональних змін. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 2. URL:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15678/Molodtsov_Metodolohichni_aspekty_teorii_instytutsionalnykh.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Тема 4. Математична теорія графів як інструмент дослідження соціальних мереж

4.1. Математична теорія графів: сутність та застосування

4.2. Аналіз соціальних мереж та дослідження соціальних графів

4.3. Вимірювання «влади» в мережі: міри центральності

4.4. Розрахунок та інтерпретація мір центральності

Пропоновані теми доповідей

Сутність аналізу соціальних мереж

Моделі соціальних графів

Засновники аналізу соціальних мереж

Теорія графів як підґрунтя актор-мережевої теорії (Actor-network theory, ANT)

Рекомендована література

Коцовський В. М. *Основи дискретної математики: навчальний посібник*. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2020. С. 96-118. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31664>.

Кузьменко І. М. *Теорія графів : навч. посіб.* Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. С. 6-16. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/35854/1/Teoriia_hrafiiv.pdf.

Шевченко Г. В. *Дискретна математика. Навчально-методичний посібник*. К.: ДУТ, 2015. С. 45-70, 123-135. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_1077_22422713.pdf.

Стрелковська І.В., Буслаєв А.Г., Харсун О.М., Пашкова Т.Л., Баранов М.І., Григор'єва Т.І., Вишневська В.М., Кольцова Л.Л. *Дискретна математика: навч. посіб.* Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. С. 65-100.

Додаткова література

Остапенко Л. П., Малахов А. П., Брюховецький А. М. Використання теорії графів для аналізу соціальних мереж. *Наумовські читання : збірник тез доповідей XIX науково-*

методичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (м. Харків, 23-24 листопада 2021 року). Харків, 2022. С. 199–201. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/7915>.

Шабоян А. Т., Ємець Є. М., Ємець, О. Р. Тренажер «Матриці суміжності для неорієнтованих графів без петель». *Комп'ютерні науки і прикладна математика*. Полтава: ПУЕТ, 2020. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8269/>.

Barnes J. A. Graph theory and social networks: A technical comment on connectedness and connectivity. *Sociology*. 1969. Vol. 3(2). P. 215-232.

de Nooy W. Social network analysis, graph theoretical approaches to. *Encyclopedia of complexity and system science*, 2009. P. 8231-8245.

Dehmer M., Emmert-Streib F., Shi Y. Quantitative graph theory: a new branch of graph theory and network science. *Information Sciences*. 2017. Vol. 418. P. 575-580.

Freeman L. C. Centrality in social networks conceptual clarification. *Social networks*. 1978. Vol. 1 (03). P. 215-239. URL: <https://towardsdatascience.com/graph-theory-set-matrix-notation-7dfb04b8ed24>.

Gross J. L., Yellen J., Anderson M. Graph theory and its applications. Chapman and Hall/CRC, 2018. URL: <https://byjus.com/maths/graph-theory/#history>.

Harary F., Norman R. Z. *Graph theory as a mathematical model in social science*. Ann Arbor: University of Michigan, Institute for Social Research. 1953. URL: <https://www.idiosophy.com/wp-content/uploads/2017/07/harary-norman.pdf>.

Lanel G. H. J., Jayawardena H. A Study on Graph Theory Properties of On-line Social Networks. *International Journal of Scientific and Research Publications*. 2020. Vol. 10 (03). P. 267-274. URL: <http://dx.doi.org/10.29322/IJSRP.10.03.2020.p9929>.

Majeed A., Rauf I. Graph theory: A comprehensive survey about graph theory applications in computer science and social networks. *Inventions*, 2020. Vol.5(1). 10. URL: <https://www.mdpi.com/2411-5134/5/1/10>.

Тема 5. Теорія ймовірностей та математична статистика в контексті соціологічних досліджень

5.1. Теорія ймовірностей: визначення, головні поняття, завдання

5.2. Основні поняття й задачі математичної статистики та її зв'язок з теорією ймовірностей

5.3. Розподіли статистичних ймовірностей. Статистичні оцінки параметрів розподілу ймовірностей

5.4. Статистична перевірка соціологічних гіпотез

Пропоновані теми доповідей

Теоретичний та емпіричний розподіли ознаки

Нормальний розподіл в соціальних дослідженнях

Міфи щодо вибірки та вибіркового дослідження

Загадкові похибки й імовірності репрезентативної вибірки

Рекомендована література

Барабаш О.В., Мусієнко А.П., Свинчук О.В. Теорія ймовірностей : навч. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/42046/1/Navch_Posib_Teor_Ymovirn_BarabashO_MusienkoA_SvynchukO.pdf.

Білоцерківський О. Б. *Теорія ймовірностей і математична статистика : практикум*. Харків : НТУ "ХПІ", 2018. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/37094/1/Bilotserkivskiyi_Teoriiia_yimovirnostei_2018.pdf.

Білушак Г.І., Когут І.В. *Математико-статистичні методи в соціології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Львів: ПП Сорока Т.Б., 2016.

Моклячук М.П. *Лекції з теорії ймовірностей та математичної статистики*. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. URL: <https://probability.knu.ua/userfiles/mmp/Teor-Imovi-MMP.pdf>.

Додаткова література

Богдан, О. В. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених. К.: Дух і Літера. 2015. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7700/Bogdan_SocResearch.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Василенко О. А., Сенча І.А. *Математично-статистичні методи аналізу у прикладних дослідженнях: навч. посіб.* Одеса: ОНАЗ ім. О. Попова, 2011.

Відкритий посібник з відкритих даних для громадських організацій, журналістів, і не тільки... Київ, 2016. URL:

<https://socialdata.org.ua/manual/manual4/#%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B8-%D1%88%D0%BA%D0%B0%D0%BB-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%85>.

Жалдак М. І., Кузьміна Н. М., Михалін Г. О. *Теорія ймовірностей і математична статистика: Підручник для студентів фізико-математичних та інформатичних спеціальностей педагогічних університетів*. Видання четверте, доповнене Київ. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35207>.

Огірко О. І., Галайко Н. В. *Теорія ймовірностей та математична статистика: навчальний посібник*. Львів: ЛьвДУВС, 2017. URL:

<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/629/1/%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%B9%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.

Телейко А.Б., Чорней Р.К. *Математико-статистичні методи в соціології та психології: Навч. посіб.* К. : МАУП, 2007.

Швець В.Т. *Теорія ймовірностей і математична статистика*. Одеса. Видавництво ВМВ, 2018. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/bitstream/123456789/4745/1/725-A.pdf>.